

Caii Plinii secūdi naturalis historie

Nota de
vrina ho
minis cū
vri. canis
mixta.

pecu. pul
mo ebri.
arcens.
Ophion.

Mirū de
cane.

aq̄elemē
tū cāteris
īperans.

Plures

vrbes ab
causa erumpentes. Augent numerū deorū nominibus varijs vrbesq; condunt: sicut puteolos in cam
pania statielas in liguria: festias in narbonensi prouincia. Nusquā tamen largius q̄ in baiano sinu: nec
cū huijs pluribus auxiliandi generibus: alijs sulphuris: alijs aluminis: alijs salis: alijs nitri: alijs bituminis: non
aqua nullā etiā acida salsaue mixtura. Vapore quoq; ipso aliqua profunt. Tantaq; est vis vt balneas calefa
mira di
ciāt: ac frigidā etiā in solis feruore cogāt: q̄ in baiano possideant vocāt nomine accepto a Claudij. Cae
uerfitas. faris liberto. Obsonia quoque percoquunt. Vaporant & in mari ipso quē Licinij Crassi fuere. Me

iciantur. Cogunt concipere inuitas setæ ex cauda mulæ si inunctis inter se colligentur in coitu. Qui
in vrinam canis suam iniefferit: dicitur ad venerem pigrior fieri. Mirum & de stellionis cinere (si ve
rum est) in linamento inuolutum in sinistra manu venerem stimulare. Si transferatur in dextram in
hibere. Item vespertilionis sanguinem collectum flocco suppositumq; capiti mulierum libidinez mo
uere: aut anseris linguam in cibo vel potione sumptam. Phthyreasin vero mactato corpore pota. Et
membrana senectutis anguium triduo inhibet. Ac seruū exempto caseo potum cum exiguo sale. Case
os si cerebrum mustellæ coagulo addatur: negant corrumpi vetustate: aut a muribus attingi.

Eiusdemq; mustellæ cinis si detur in offa gallinaceis pullis & columbinis tutos esse a mustellis. Iu
mentorū vrinæ tormina vespertilionis adalligato finiuntur. Vermicatio ter circumlato verendis
palumbo (mirum dictu) palūbis emissus moritur. iumentumq; liberaf confecti. Ebrios oua noctuq;
per triduum data in vino: tedium eius adducūt. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo presūptus

Hirundinis rostri cinis cum myrrhatritus & in vino quod bibatur inspersus: securos præstabit a te
mulentia. Inuenit hoc. Horus assyreorum Rex. Præter hæc sunt notabilia animalium ad hoc volu
men pertinētium. Gromphrenam auem in sardinia narrant grui similem ignotam iam etiā fardis:
vt existimo. In eadem prouincia est ophion ceruis tantum pilo similis. nec alibi nascens. Idem au
ctores nominauere sirulugus. Quod nec quale esset animal. nec vbi nasceretur tradiderunt. Fuisse q̄
dem non dubito: cum & medicine ex eo sint demonstratæ. M. Cicero tradit animalia bituros vocari:
qui vites in campania rodant.

De miraculis quarundam bestiarum. CA. XVI.

REligua mirabilia ex ijs quoq; dicemus. Non latrari a cane membranā ex secundis ca
nis habentem: aut leporis finum vel pilos tenentem. In culicum genere muliones non am
plius q̄ vno die viuere. Eosq; qui arbitrarij pici rostrum habeant: & mella eximant ab api
bus non attingi. Porcos sequi eos a quibus cerebrum corui acceperint in offa. Puluerem
in quo se mula volutauerit corpori inspersum mitigare ardore amoris. Sorices fugari. si vnus castra
tus emittatur. Anguina pelle & sale & farre cum cerpillo contritis vno die: deiectisq; cum vino in fau
ces boum vna maturescere: toto anno eos valere. Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur.
Pulvere e vestigio anguium collecto: sparsas apes in alueare reuerti. Arietis dextro teste præligato
oues tantum gigni non latefcere in yllo labore qui neruos ex alis et cruribus gruis habeant. Mulas
non calcitrare cum vinum biberint. Vngulas tantum mularum repertas. neq; aliam vllam materiam
que non perroderetur a veneno stygis aquæ: cum id dandum. Alexandro magno Antipater mineret
memoria dignum est: magna. Aristotelis infamia excogitatum. Nec ad aquatilia reuertemur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LI. XXXI. PROHEMIVM

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. CA. I.

QVATILIVM SEQVITVR IN MEDICINA BENEFICIA OPIFI
ce naturæ in illis quidam cessante per vndas fluctusq; ac reciprocos: æstus ani
mumq; rapidos cursus improbas exerente vires. nusq; potentia maiore: si verum
fateri volumus. Quippe hoc elementum cæteris omnibus imperat. Terras deuor
rant aquæ. Flammæ necant. Scandunt in sublime: & cælum quoq; sibi vendicant
Ac nubium obtētū vitalem spiritum strangulant. Quæ causa fulmina edidit: ipso
secum discordante mundo. Quid esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus?
Ad illæ ceu parum sit in tātum peruenire altitudinem rapiunt eo secum piscium
examina. Sæpe etiam lapides subeunt portantes aliena pondera. Eadem cadentes omnium terra na
scentium causa fiunt: prorsus mirabili natura. Siquis velit reputare vt fruges gignantur arbores fru
ticesq; viuant in cælum migrare aquas animamq; etiam hærbis vitalem inde deferre victa confessio
ne. Omnis quoq; terræ vices aquarum esse beneficij. Quapropter ante omnia ipsarum potentia exē
pla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum medicinis: & obseruationibus. cc. lxxvi. CA. II.

EMicant benigne passimq; in plurimis terris alibi frigida: alibi calida: alibi inūcte: sicut in
tarbellis aquitana gente. Exin in pyreneis mōribus tenui intervallo discernente. Alibi te
pida: gelida: quæ auxilia morborum conferentes. Et e cunctis animalium hominū tantum
vrbes ab causa erumpentes. Augent numerū deorū nominibus varijs vrbesq; condunt: sicut puteolos in cam
pania statielas in liguria: festias in narbonensi prouincia. Nusquā tamen largius q̄ in baiano sinu: nec
cū huijs pluribus auxiliandi generibus: alijs sulphuris: alijs aluminis: alijs salis: alijs nitri: alijs bituminis: non
aqua nullā etiā acida salsaue mixtura. Vapore quoq; ipso aliqua profunt. Tantaq; est vis vt balneas calefa
mira di
ciāt: ac frigidā etiā in solis feruore cogāt: q̄ in baiano possideant vocāt nomine accepto a Claudij. Cae
uerfitas. faris liberto. Obsonia quoque percoquunt. Vaporant & in mari ipso quē Licinij Crassi fuere. Me

diſq; inter fluctus exiſtit aliquid valitudini ſalutare. Iam generatim neruis profunt pedibuſue aut co-
xendicibus: alie luxatis fractiſue. Inaniunt aluos. Sanant vlcera. Capiti auribuſq; priuatim medentur.
Oculis vero ciceronianæ. Digna memoratu villa eſt ab auerno lacu puteolos tendentibus impoſſi-
ta littori: celebrata porticu ac nemore. Quam & vocabat. M. Cicerō academiā ab exemplo athenæ-
rum: ibi compoſitis voluminibus eiſdeꝝ nominibus. In qua & monumentū ſibi inſtaurauerat. Ceu vero
non & in toto terrarum orbe feciſſet. Huius in parte prima exiguo poſt obitum ipſius. Antifto vetere
poſſidente eruperunt fontes calidi perq̃ ſalubres oculis celebrati carmine. Laureæ. Tulli qui fuit elibe-
riſeius. Vt protinus naſcatur etiam miniſterium eiꝝ hauſtus ex illa maiestate. Ponam enim ipſum car-
men dignum vbiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua Romanæ vindex clariffime linguæ.

Salua loco melius ſurgere iuſſa viſet.

Atq; academiæ cælebratam nomine villam

Nunc reparat cultu ſub potioro vetuſ.

Hinc etiam apparent lymphæ non ante reperte.

Languida quæ in fuſo lumina rore leuant.

Nimirum locus ipſe ſui Ciceroniſ honori.

Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.

Vt quoniam totum legitur ſine fine per orbem:

Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione ſinuella aquæ ſterilitatem foeminarum & virorum infaniam abole-
re produntur. In enaria inſula calculoſis mederi. Et quæ vocatur accidula ab teano ſidicino quattu-
or milibus paſſuum frigida. Item in ſtabiano quæ dimidia vocatur: & in venafrano: ex fonte acidu-
lo. Item contingit in velino lacu potantibus. Item in ſyrie fonte iuxta taurum montem. Auctor eſt
.M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine. Gallimachus. Sed ibi in potando neceſſarius modus: ne lym-
phatos agat. Quod in æthiopia accidere iſis qui e fonte rubro biberint. Cteſias ſcribit. iuxta romam
albulæ aquæ vulneribus medentur. Prægelidæ eæ. Sed ſubcutile in fabinis gelidiſſimæ ſuctu quodam
corpora inuadunt vt prope morſus videri poſſit. Aptiſſimæ ſtomacho: neruis: vniuerſo corpori.

Theſpieorum fons conceptus mulieribus repræſentat. Item in arcadia flumen elatum. Cuſtodit au-
tem partum linus fons in eadem arcadia abortus fieri non patitur. E diuerſo in pyrraha flumen quod
aphrodiſium vocatur: ſteriles facit. Lacus. Amphion vt iligines tollit. Varro auctor eſt. Titium quem
dam prætura functum marmorei ſigni faciem habuiſſe propter id vitium. Cidnus ciliæ amnis po-
dagricis medetur: ſicut apparet in epiſtola. Caſſij. Parmeniſis ad. M. Antonium. Contra aquarum cul-
pa in troezenæ omnium pedes vitia ſentiunt. Tungri ciuitas galliæ fontem habet inſignem plurimis
bullis ſtillantem: ferruginei ſaporis quod ipſum non niſi in ſine potuſ intelligitur. Purgat hic corpo-
ra. Tertianæ febres diſcutit: calculorumq; vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit. Ad poſterum
rubefcit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & vulneribus medentur. Cicerō in ad-
mirandis poſuit reatinis tantum paludibus vngulas iumentorum indurari. Eudicus in heſtiæa euthi-
ce fontes duos tradit eſſe: ceromen: ex quo bibentes oues nigras fieri mellem ex quo albas: ex vtroq;
autem varias. Theophrastus in thuriſ crathin candorem facere: ſybarim nigriciam bobus ac pecori-
bus. Quin & homines ſentire differentiam eam. Nam qui ſybarim bibant: nigriores eſſe: duriores
q; & criſpo capillo. Qui ex cratide candidos: mollioresq; ac porreſta coma. Item in macedonia quæ
velint ſibi candida naſci ad haliacmon ducere. Quæ nigra aut fuſca ad axium. Idem omnia fuſca qui-
buſdam in locis tradit naſci: & fruges quoq; ſicut in meſſapijs. Aut in luſis arcadiæ quodam fonte mu-
res terreſtres bibere & conuerſari. Erythris aloes amnis pilos gignit in corporibus. In boetia ad tro-
phonium deum iuxta flumen orchomenon duo ſunt fontes: quorum alter memoriam: alter obliui-
nem aſſert inde nominibus inuentis. In cilia apud oppidum iuſgum riuus fluit vnus ex quo biberi-
tium ſubtiliores ſenſus fieri. Varro tradit. In cea inſula fontem eſſe qui hæbetes fecit Zamæ in afri-
ca ex quo canoras voces. Vinum tedio venire iſis qui ex clitorio lacu biberint. At. Eudoxus & Theopon-
pus inebriari fontibus iſis quos diximus aſſerunt. Mutianus andrie fonte. Liberi patris ſtatis diebus
ſeptenis eiꝝdem dei vinuſ fluere. Si auferatur e conſpectu templi ſapore in aquam tranſeunte. Polycly-
tus ex plere olei vicem iuxta ſolos ciliæ fontem. Theophrastus hoc idem fieri in æthiopia eiꝝdem vir-
tutis fonte Lycos in indiæ terris fontem eſſe: cuiꝝ aqua lucernæ ardeant. Idem ec bathanis tradiſ. Theo-
pompus in ſcotuſis lacum eſſe dicit: qui vulneribus medetur. Iuba in troglodytis lacum inſanum male-
fica vi appellatum: ter diē fieri amarum falſumq; ac deinde dulcem: totienſq; etiam noctu ſcatentem
albis ſerpentibus vicenum cubitorum. Idem in arabia quoq; fontem exilire tanta vi vt nullum non pon-

Acade-
mia a ci-
dicta.

Sinuella
nea que
viſmira

De varijs
aquarum
viribꝝ vel
theſpiæ

Caui plinii secūdi naturalis historie

Velma guncia ci
hinc auer
n^o q. sine
auib^o no-
mē sortit^o
est.

dus impactum respuat. Theophrastus marfyē fontem in phrigia ad celenarum oppidum saxa egerere
 Non procul ab eo duo sunt fontes clæon & gelon: ab effectu græcorum nominis dicti Cysice fons. Cu
 pidinis vocatur: ex quo potantes amorem deponere. Mutianus credit. Grannone est fons calidus circa
 summum feruorem qui in vinum additus triduo calore potationis custodit in vasis. Sunt & magūtiaci in
 germania fontes calidi trans rhenum: quorum haustus triduo feruet. Circa margines vero punice fa
 ciunt aquæ. Quod si quis fide carere ex ijs aliqua arbitratur: discat in nulla parte naturæ maiore esse mi
 racula: quanq̃ inter initia operis abunde multa rettulimus. Ctesias tradit filien vocari istagnum in indis
 in quo nihil inatet: sed omnia mergantur. Celius apud nos in auerno ait etiam folia subsidere. Varro a
 ues quæ euolauerint emori. Contra in africa lacu apuscidamo omnia fluitat: nihil immergitur. Item in
 sicilię fonte pinthia. Aut appion tradit. Et in medorum lacu puteoq; Saturni Neptuni fons linire tran
 fire solet in loca vicina portendens aliquid. Mirum quoq; est q̃ cum piscibus transit. Responſa ab ijs pe
 tunt incole cibo: quem rapiunt annuentes. Si vero euentum negent: caudis abigunt. Amnis olachas in
 bithynia Brietus alluit: hoc est & templo & deo nomen: cuius gurgite periuri notantur parthi velut flā
 ma vrentem. In cantabria fontes tamarici in angurio habentur. Tres sunt octenis pedibus distantes.
 In vnum alueum cōeunt vasto amne. Singulis siccantur duodecies diebus: aliquando vities citra suspi
 tionem vllam aquæ cum sit illis vicinus fons sine intermissione largus. Dierum quæ est non profluere
 eos aspicere volentibus. sicut proxime. Larcio Licinio legato post præturam post septem dies accidit.
 In iudæa riuus sabbatis omnibus siccatur. E diuerso miracula alia dira. Ctesias in armenia scribit esse
 fontem: ex quo nigros pices ilico mortem afferre in cibis. Quod & citra danubij exortum audiui: do
 nec veniatur ad fontem alueo appositum: vbi finitur id genus piscium. Ideoq; ibi caput eius annis intel
 ligit fama. Hoc idem & in lydia in stagno nympharum tradunt. In archadia ad pheneum aqua pro
 fluit e saxis styx appellata: quæ illico necat: vt diximus. Sed esse pisces paruos in ea tradit. Theophrastus
 loetales & ipsos: quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus & i thre
 cia apud cychros dicit. Lycus in leontinis tertio die si quisq; biberit. Varro ad soraeten scripsit esse fon
 tem: cuius sit latitudo quattuor pedum: sole oriente eum exundare feruanti similem: auesq; quæ gusta
 uerint: iuxta mortuas iacere. Namq; & hæc insidiosa conditio q̃ quædam etiam blandiuntur aspectu:
 vt a nonacrin arcadię. Omnino enim nulla deterrent qualiter: sed hanc putant nimio frigore esse noxi
 am vt pote cum profluens ipsa lapidescat. Aliter circa thessallica tempe quoniam visus omnibus terrori
 est. Traduntq; etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit vt indicauimus breui spatio. Mirumq; sili
 mi: si ve
 rum
 Fōs terrā
 rigādo la
 pidē red
 dit.

qua siluestris amplecti radicibus fontem eum dicitur semper florens purpura. Et quædam sui generis
 hæba in labris fontis viret. In macedonia non procul ab Euripidis poetę sepulchro duo riuui conflū
 unt: alter saluberrimi potus: alter mortiferi. In perperenis fons est qui quacūq; rigat lapideam facit ter
 ram. Item calidæ aquæ in euboea Lebedon namq; alluit riuus: in quo saxa in altitudinem crescunt.
 In eurymenis deiectę coronę in fontem lapides fiunt. In collossis flumen est in quo lateres coniecti la
 pides extra huntur. In scyretico metallo arbores quęcūq; flumine alluuntur saxa fiunt cum ramis. Di
 stillantes quoq; guttę in lapides dureſcunt. In antris corycijs. nam mieze. In macedonia etiam penden
 tes in ipsis cameris. At in corintho cum decidere in quibusdam speluncis vtroq; modo collumnas faci
 unt: vt in pausia cherfonnesi rhodo in antro magno etiam discolori aspectu. Et hæcenus contenti simus
 exemplis.

Vel pcul
 fu
 De aqua
 rū oratio
 ne.

De qualitate aquarum in salubritate vel commoditate earum CA. III.
 Veritur inter medicos cuius generis aquę sint vtilissime. Stagnantes pigrasq; merito dam
 nant: vtiliores quę profluunt existimantes. Cursu enim percursuq; ipso extenuari atq; profi
 cere. Eoq; miror cisternarum ab aliquibus maxime probari. Sed iſ rationem afferunt quoni
 am leuiſſima sit hymbrium aqua: vt quę subire potuerit ac pondere in aere. Ideoque & ni
 ues præferuntur imbris. niuib;usq; etiam glacies velut ad infinitum coacta subtilitate. Leuiores enim
 hæc esse & glaciem multo leuiorem aqua. Horum sententiam refellere interest vitę. In primis enim le
 uitas illa deprehendi aliter q̃ sensu vix potest: nullo pene momento ponderis aquis inter se distantibus.
 Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum est subisse eam in celum: cum etiam lapides subire appareat:
 cadensq; inficiatur haliu terrę. Quo fit vt pluuie aquę sordium inesse plurimum sentiat. citissimeq;
 ideo caleſcat aqua pluuia. Niuem quidem glaciemq; subtilissimum elementi eius videri miror: apposi
 to grandinũ argumēto e quibus pestilentissimũ potũ esse cōuenit. Nec vero pauci inter ipsos ecōtrario:
 ex gelu ac niuib; i saluberrimos potus p̄dicāt: qm̄ exactũ sit inde: quod tenuissimũ fuerit. Minui certe
 liquorē oēm cōgelatiōe dephēdit: & rore nimio scabiē fieri. Pruina vreditur cognatis & viuus causis. Plu
 uias quidem aquas celerrime putrefcere cōuenit: minimeq; durare in nauigatione. Epigenes aut aqua

que septies putrefacta purgata sit perhibet amplius non putrescere. Nam cisternas etiam medici cōf-
tentur inutiles alio duricias facientes: faucibusque etiam limi nō alijs inesse plus: aut animalium quæ
faciunt tedium cōstendum habēt. Nec statim amnium vtilissimas esse: sicuti nec torrentium vilius:
lacusque plurimos salubres maxime. Quædam igitur & huius generis aptissima alia: alibi. Parthorum
reges ex coaspe/ & euleo tantum bibūt. Eque quis in longinqua comitantur illos. Et horum placere po-
tum nō quia sint amnos apparet: quoniam nec e tigris/ nec euphrate/ nec e multis alijs bibunt. Limus
aquarum vitium est: si tamen idem amnis anguillis scateat salubritatis indicium habetur. Sicuti frigo-
ris tineas in fonte gigni. Ante omnia damnatur amaræ: & quæ scrobam statim implent: quod euenit
troezeni. Nam nitrosas/ atque salmacidas/ & feculentas in desertis rubrum mare petētes addita polen-
ta vtilis intra duas horas faciunt: ipsaque vescūtur polenta. Damnantur in primis fontes: qui coenū fa-
ciunt: quique malum colorem bibentibus referūt: & si vasa ære inficiūt: aut si legumina tarde pcoquūt
Si liquatē leniter terram relinquūt: decoctaque crassiss obducunt vasa crustis. Est etiamnum vitium nō
fetide modo: verum omnino quicquid recipiētis iucundum sit licet: gratumque: & ut sæpe ad vicina lactis
accedens. Aquam salubrem aeri quæ simillimam esse oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aque iucū
de olentis in mesopotamia caburæ. Fabulæ rationem afferūt: quoniam eo Iuno perfusa sit. De cetero
ro aquarum salubrium sapor/ odorue nullus esse debet. Quidam statera iudicāt de salubritate: frustra
te diligentia: quando perrarum est: ut leuior sit aliqua. Certior subtilitas inter pares meliorem esse: quæ
calefiat: refrigeretur celerius. Quin exhaustam vasis ne manus pendeant: depositisque in humū tepes-
cere affirmāt. Ex quonam ergo genere maxime probabilis contingit? Puteis nimirum/ ut in oppidis cō-
stare video. Sed ijs quibus exercitationis ratio crebro hauſtu attingit: & illa tenuitas colāte terra. Salu-
britati hæc satis sunt. Frigori & opacitas necessaria. Vtque cœlū videāt sup oīa observatio vna. Eadem
& ad pemnitatem p̄tinet: ut illa vado exiliat vena nō e lateribus. Nā ut tactu gelida sit: etiam arte con-
tingit. Si etiam expressa in altū/ aut e sublimi delecta verberatu corripiat æra. Innatādo quidē sp̄ritu
tum continētibus frigidior sentit. Eadem Neronis principis inuētum est decoquere aquā: vitroque de-
missam in niues refrigerare. Itā voluptas frigoris contingit sine vitij niuis. Omnes vtiq; decoctaytili-
orem esse conuenit. Item calefactam magis refrigerari subtilissimo inuēto. Vitiōsæ aquæ remedium
est si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iiecta sistitur sanguis. Aestus in balneis arceatur si
quis ore teneat. Quæ sunt hauſtu frigidissime: nō p̄inde & tactu esse alternāte. Hoc bono multi fami-
liari exemplo colligūt. Clarissima aquarū oīm toto orbe frigoris: salubritatisque palma præconio vr̄bis
martia est: inter reliqua deū munera vr̄bi tributa. Vocabat hæc quodā aufeia. Fons autē ipse piconia.
Oritur in vltimis montibus pelignorū. Transiit marfos/ & fucinum lacum romam non dubie petens.
Mox specu merſa in tyburtina se apit nouem milibus passuum fornicibus instructis perducta. Prim⁹
eam in vr̄be ducere auspicatus est Ancus Martius vnus e regibus. Pōtea. Q. Martius rex in pretūra.
Rursusque restituit. M. Agrippa. Idem & virginem adduxit ab oīaui lapidis diuerticulo duo milia pas-
suum p̄nestina via. Iuxta est herculaneus riuus: quem refugiens virginis nomen optinuit. Horū am-
nium comparatione differentia supradicta deprehendit cum quantuz virgo tactu p̄stet martia hau-
ſtu. Quāq; vtriusque iam pridem vr̄bi perijt voluptas ambitione/ avaritiæque in villas/ ac suburbana detor-
quentibus publicam salutem. Non ab re sit q̄rendi aquas iunxisse rationem. Reperiūtur in cōuallib⁹
maxime: & quodam cōuexitatis cardine/ aut montium radicibus. Multi septentrionales vbiq; partes
aquosas existimauere. Quia in re veritatem nature aperuisse conuenit. In hyrcanis montibus a meri-
diano latere nō pluit. Ideo siluigeri ab aquilonis tantum parte sunt. Ad olympus ossa parnasus appē-
ninus alpes vndiq; vestiuntur: amnibusque perfunduntur. Aliqui ab austro sicut in creta/ albi montes.
Nihil ergo in ijs p̄petuæ observationibus indicabitur. Aquarum sunt notæ iucūs/ aut arundo/ aut her-
ba de qua dictū est. Multumque alicui loco pectore incubas rana. Salix em̄ erratica/ & alnus/ aut vitex/
aut hedera sponte pueniūt: & corruatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e supioribus defluen-
tis augurio fallaci. Certior multo nebulosa exhalatio est ante ortum solis longius intuentibus. Qd ex
edito qdā specularunt proni terra mento attingente. Est & peculiaris æstimatio peritis tantum nota
quæ feruentissimo æstu sequunt: dieique horis ardentissimis: qualis ex quoque loco repercussus splendeat.
Nā si terra sitiente humidior est ille: indubitata spes promittitur. Sed tanta intentione oculorū op⁹ ē:
ut indolescat. Quod fugientes ad alia expimenta decurrunt loco in altitudinem pedū quinq; defosso
Ossisque figulino ope crudis: aut peruncta pelui ærea cooperto: lucernaque ardente cōcamerata fron-
dibus de in terra. Si figulinuz humidum/ ruptūue/ aut in ære sudor/ vel lucerna/ siue defectu olei restin-
cta: aut etiam vellus lanæ madidum reperiāt: nō dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius ex-
colunt locum: tanto efficaciore vasorū argumento. Tertia vero ipsa p̄mittit candicantibus maculis:
aut tota glauci coloris. In nigra em̄ scaturigines non fere sunt penne. Figularis certa semper adimit

Fi.

antiquo b V

Solus in toto
orbe fons aq̄
olentis crateg
vel cabile.

Martia.
Aufeia.
Piconia.

Varia signa
terre i repiē
dis aq̄ sca-
turinginibus
vel excoquū.

Capitulum Polynti secundum naturalis historie.

spes. Nec amplius puteum fodiunt coria tetræ observantes: ut a nigra descendat ordo supradictus. Aqua semper dulcis in argillosa terra. frigidior in tofo. Namq; & hic pbat. Dulces enim leuesq; facit: & colando continet fordes. Sabuluz exiles/limosafq; pmittit. Glarea incertas venas: sed boni saporis. Sabulū masculinum/ & harena carbunculosa certas/stabilefque/ & salubres. Rubra saxa optimas/speiq; certissimæ. Radices montium saxosæ: & silex: hoc amplius rigentes. Oportet autem fodiētibus humidiores assidue respondere glebas/faciliufq; ferramēta descendere. Depressis puteis sulphurata/vel alumiosa occurrentia putearios necat expimentum huius periculi est demissa ardēs lucerna si extinguat. Tūc secundum puteum dextra/ac sinistra fodiuntur æstuaria: quæ grauiorem illum halitum recipiāt. Fit & sine his vitis altitudine ipsa grauior aer: quā emendat assiduo in linteorū iactatu euentilādo donec ad aquam ventum est sine harenato opus surgit: ne vene obstruatur. Quædam aquæ vere statim incipiente frigidiores sunt aquarū nō in altum origo est: hybernis em constant hymbribus. Quædam carnis ortu sicut in macedonia apparet. Vtrūq; ante oppidū pellā. Incipiente em æstate frigida ē palustris dein maxio æstu in excelsioribus oppidi riget. Hoc & in chio euenit simili ratione portus/ & oppidi. Athenis enneacrūnos nymfosa æstate frigidior ē: q; puteus in Iouis horto. At ille siccitatibus riget.

Vel tophus.

oioi manlo2
pe anol edo
1010 2
aqua dulcor
in æstate q in
hyeme.

¶ Aquarum subito nascētium: aut desinentium.

CA. III.

Maxime autem putei circa acturū. Nam ipsa æstate deficiūt: omnesq; quadriduo eo subsidunt. Iā vero multi hyeme totavt circa olympū vere primū aq; redeuntibus. In sicilia quidē ciceameffanā/ & mylas hyeme in totū inarescūt fontes. Aestate exudat: amnēq; faciunt. Apolloniæ in ponto fons iuxta mare æstate tm̄ supfluit & maxime canis ortu: parcius si frigidior sit æstas. Quædam terræ hymbribus sicciores fiunt: velut in narniensi agro: quod admirādis suis inseruit. M. Cicero: siccitate lutum fieri procedēs: hymbre aut puluerē. Ois aqua hyeme dulcior est. Aestate aut minus. Autūno minime. Minusq; p siccitates. Neq; æqualis amniuz plærūq; gustus est. Magna aluet diffrentia. Quppe tales sunt aquæ: qualis terra p quā fluunt. Qualesq; herbas quas leuat succi. Ergo isdem amnes parte aliqua repiūtur infalubres. Mutāt saporem & influentes riuī: ut borysthenem viatq; diluūtur. Aliqui vero & hymbre mutātur. Ter accidit in bosphoro: ut salci deciderēt: necaretq; frumēta. Totiens & nili rigua pluuię amara fecere: magna pestilētia egypti. Nascūt fontes decisis plerumq; siluis: quos arborū alimēta cōsumebāt. Sicut in hemo obsidēte gallos. Cassandro: cū valli gratia siluas cecidissent. Plærūq; vero dānosī torrentes corriuātur detracta collib silua cōtinere nymbos ac digerere cōsuea. E coli: moueriq; terrā: callūq; summę cutis solui aquarū iter est. Prodiť certe i creta expugnato oppido: qđ vocabat arcadia: cessasse fontes: amnesq; q in eo situ multi erāt. Rursus cōdito post sex annos emerfisse: uti quęq; cōpissent partes coli.

Mirum

¶ Observatio historica.

CA. V.

Erræ quoq; motus pfundūt. sorbentq; aquas: sicut circa phenū archadiæ quinquies accidisse constat. Sicut & in corico mōte amnis erupit: postea q̄ cōp̄t est colli. Illa mutatio mirabilis nulla euidēte causa apparet: sicut in magnesia calidas factas frigidās alias nō mutato sapore. Et in caria vbi Neptuni tēplū est amnis q fuerat ante dulcis mutat in salē. Est & illa miraculi plena aretusā syracusis simū redolere p olympia. veriq; simile: qm̄ alphe in ea isula sub ima maria pmeet. Rhodiorum fons in cheronneso nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colores aquarum: sicut babyloniz lacus æstate rubras habet diebus vndecim. Et borysthenes æstatis tēporibus cæruleus fertur: quāq; omnium aquarum tenuissimus. Ideoq; innatās hypani. In quo & illud mirū de aq; mirabile. Austris flantibus superiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud est: quod nullum halitum non modo nebulam emittit. Qui volunt diligentes circa hoc videri. dicūt aquas grauiores post brumam fieri.

87
Miræ de dul
ce. fōtis in a
ma. mutatio
87
mirū de aq;
i colof muta
tione.

¶ Ratio aquę ducendę: & quomodo medicatis vtendū: & quid pfit nauigatio: & medinæ aquæ marinæ.

CA. VI.

Aeterū a fonte duci fictilibus tubis vtilissimū est crassitudine binū digytorū cōmissuris pxi datis ita ut supior intret calce viua ex oleo leuigatis. Libramētum aquæ in centenos pedes sursum elici: minimum erit si vno cuniculo veniet binos actus: laminæ esse debebūt p quas surgere in sublime opus fuerit e plūbo: subit altitudinē exortui: ut si lōgiore tractu veniat: subeat crebra: descēdatq; libramēta ne peant. Fistulas denū pedū longitudinis esse legittimū est. Et si quinariz erūt sexagena pōdo pēdere. Si octonariæ cētena. Si danariæ cētena vicena. Ac deinde ad has portiones. Denaria appellat: cuius laminę latitudo anteq̄ curuetur digytorū decez est dimidioq; eius quinarīa. In omni aufractu enim collis gnariam fieri vbi domeť ipetus necessariū ē. Itē castella put res exiget. Homerū calidiorū fontium mentionē nō fecisse demiror: cū aliogn lauari castella frequenter indiceret: videlicet quia medicīna tunc nō erat hæc quę nunc aquarū perfugio vtiť.

Est autem utilis sulphurata neruis. Aluminata paralyticis: aut simili morbo solutis. Bituminata: aut nitrosa qualis cutilia utilis est bibendo: atq; purgationibus. Pleriq; in gloria ducunt: plurimis horis perpeti colore eaz: quod est inimicissimum. Naq; pauloditius q; balneis vti oportet. Ac postea frigida dulci: nec sine oleo discedebus: quod vulgus alienum arbitrat. Idcirco nō alibi corporibus magis obnoxijis. Quippe & vastitate odoris capita replēt: & frigore infestāt sudācia: reliqua corporis parte merfa. Similis error quo quidā plurimo potu gloriant. Vidiq; iam turgidos bibēdo: in tātum vt annuli in tegerentur cute: cum reddi nō posset hausta multitudo aquae. Nec hoc ergo fieri cōueni sine crebro salis gustu. Vtuntur & ceno fontium ipsorū vtiliter: sed ita si illitum sole inarescat. Nec vērō omnes q; sint calide: medicataseē credēdum: sicut in egesta siciliē: larissa troade: magnesta: melo: lipara. Nec decolor spēs aetis: argentiue (vt multi existimauere) medicaminū argumentū est. Quādo nihil eorū in parauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehēditur. Medēdi modus. Item & in marinis erit: quē calefaciunt ad neruorum dolores ferruminata: & fracturas: ossaq; contusa. Idem ad corpora sicca. Qua de causa & frigidum mari vtunt. Prēterea est alius vsus multiplex. Principalis vero nauigādi phthisi affectis vt diximus: aut sanguinem egerentibus: sicuti proxime Anneum Galleanem fecisse post consulatum meminimus. Neq; enim aegyptus ppter se petitur: sed propter longinquitatem nauigandi. Quin & vomitiones ipse instabili volutatioe cōmotae pluribus morbis capitis oculorum: pectoris medētur. Omnibusq; ppter quae helleborum bibitur. Aquam vero maris p se efficiaciorē discutiendis tumoribus purant medici: si illa decoquat hordeacea farina ad parotidas. Emplastris etiā maxime albis: & malagmatis miscent. Prodest & infusa crebro ictu. Bibitur quoq; quis nō sine iniuria stomachi ad purgāda corpora: bilem q; atram: aut sanguinē concretum reddendūz alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendā. Et in tenasimis/articularibusq; morbis afferuatā: & vir⁹ in hoc vetustate deponentē. Aliqui decoctam: omnes ex alto haustā: nulla q; dulcium mixtura corruptam. In quo vsu pcedere vomitū volunt. Tūc quoq; acetum: aut vinum: aqua miscent. Qui puram dedere raphanos super mādū ex mulso aceto iubent: vt ad vomitiones reuocent. Clysteribus quoq; marinam infundunt tepēfactam. Testium quidē tumori fouēdo: non aliud praeferrunt. Item pernionum vitio antevlcera. Simili modo pruritibus: pforis: & lichenum curationi. Lēdes quoq; & terra capitis animalia ac curātur. Et liuentia reducite ad eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fouere plurimum prodest. Quin & ad ictus venenatos salutaris iteligitur: vt phalangiorum: & scorpionum: & phthiade aspide resperfis. Calida autē in ipsis assumit. Sufficit eadē cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq; & cholera calida infusa clysterib⁹ sedāt. Difficilius perfrigescunt marina calefacta. Māmas rigētes pācordia: maciemq; corporis piscine maris corrigunt. Auriū dolores. Capitis grauitates cū aceto feruentiū vapor. Rubiginē ferro maris celerrime exterūt. Pecorū quoq; scabiē: sanāt: lanāq; emolliunt. Nec ignoro hāc mediterraneis superuacanea videri posse. Verū & hęc cura puidit inuenta ratioe q; sibi quisq; aquā maris faceret. Illud in ea ratione mirū si plus q; sextaris salis cū quattuor aquae sextariis mergat: vinci aquā: salēq; non liquari. Cetero sextarius salis cum quattuor aquae sextariis salissimi maris vim: & naturā implet. Moderatissimū autem putant supradictā aquae mensuram octonis cyathis salis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus nō exasperet. Inueterat qd vocat thalassomeli aequis portionib⁹ maris: mellis: hymbre ex alto: & ad hūc vsū aduehūt: si ciliq; vase: & picato condūt. Prodest ad purgatiōes maxie sine stomachi vexatione: & sapore grato: & odore. Hydromeli quoq; ex hymbre puro cū melle tepabatur quondam: quod daretur appetētib⁹ vinū aegris: veluti innocentiore potu. Damnatum iā multis annis isdem vitijis qbus vinum: nec isdem vtilitatibus. Quā sepe nauigātes defectu aquae dulcis laborant. Hęc quoq; subsidia demonstrabim⁹. Expansa circa nauim vellerā mādēscūt accepto halitu maris qbus humor dulcis exprimit. Item dimissae reticulis in mari concaue & carapile: vel vasa inania obturata: dulcem intra se colligūt humores. Nam in terra marina aqua argilla pcolata: dulcescit. Luxata hominum corpora: & quadrupedūz natādo in cuiuslibet generis aquā facillime in artus redeūt. Est & in metu pegrinātium: vt tentent validudinē aquae ignotē. Hoc cauent a balneis egressi statim frigidam suspectam hauriēdo. Muscus qui in aqua fuerit podagris illitus pdest. Item oleo admixto talorū dolori: tumoriq;. Spumaq; aquae affictu verrucas tollit. Nec non harena littorū maris pcpue tenuis: & solibus candēs in medicina est siccandis corporibus cooptis hydropicorū: aut rheumatismos sentiētium. Et hactenus de aquis. Nūc & de aquatilibus. Ordinem autem vt in reliquis: a principali bus eorum: quae sunt sal & spongia.

De generibus salis: & confecturis: & medicinis: & obseruationibus.

CA. VII.

S Al omnis aut fit: aut gignitur. Vtrūq; pluribus modis: sed causa gemia coacto hūore: vel siccatō. Siccat in lacu tarētino aestiuis solibus: totumq; stagnum in salernabijt modicū: alioquin

F. ij.

Velaquae:

Sanguis. emit
tibus nauis
gatio vtil ad
modum.
Helleborus
capiti vtile.
Vel ab his
Vel crebro.

Aque maris
ne vtilitas.

Mirū quonā
pacto aqua
marina dul
cescat.

Caui Polynii secundi naturalis historie.

Qualiter p-
creet sal spo-
te.

Vel & iaxar-
tes.

Fluuij salē fe-
rentes.

Oromenus
Idie mōsnati
ui salis.

Mirū de me-
niū/ & domo-
rū sale in ara-
bia structura

Hispania (vt
volunt) salis.
palmā obti-
nens.

Mis de qre
cinere salisy
reddens
Carbo in salē
versus.

Vel heminis
Saltarentin⁹

Agrigentinus
iaq crepitās
igni vero nō.

Sal vitæ hūa-
nē necessariū

altitudine genua nō excedens. Item in sicilia in lacu/qui cocanic⁹ vocat⁹: & alio iuxta gelam. Horum extremitates tm̄ inarescūt. sicut in phrygia cappadocia. Aspendi vbi largius coqitur: & vsq; ad mediū lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantundem noctu subuenit: quantum die auferas. Omnis ē alius sal minutus: atq; nō gleba est. Aliud genus ex aquis maris spōte gignitur spuma in extremis lit- toribus/ac scopulis relicta. Hec em̄ omnis rore densatur. Et est acrior q̄ in scopulis inuenitur. Sūt etiā num naturales differentie tres. Nāq; in bactris duo lacus vasti: aliter ad scythas versus: alter ad arios sale aestuant. Sicut ad cittium in cypro/ & circa memphin extrahunt lacu dein sole siccant. Sz & sūma fluminum dēfantur in sale: amne: reliquo veluti sub gelu fluente: vt apud caspias portas: quē salis flu- mina appellātur. Item circa mardos/ & armenios. Præterea apud bactos amnis ochus/ & oxus ex ap- positis montibus deferūt salis ramēta. Sunt & in africa lacus/ & quidem turbidi sale m ferentes. Ferūt quidem & calidi fontes/ sicut pegasei. Et hæcenus habēt se genera ex aquis sponte/ puenientia. Sunt & mōtes natiui salis: vt in indis oromenus: in quo lapidicinarū modo cæditur renascēs: maiusq; regū vestigal ex eo est: quā ex auto atq; margaritis. Effoditur & e terra: vt palam est humore dēfato in cap- padocia. Ibi quidē cēditur speculariū lapidum mō. Pondus magnū glebis: quas micas vulgus appel- lat. Carrhis arabie oppido muros: domosq; massis salis faciūt: aqua ferruminātes. Inuenit & iuxta pe- lusium. Ptolemæus rex cū castra faceret. Quo exemplo postea iter ægyptū/ & arabia ēt squalentib⁹ lo- cis cœptus est inueniri detractis harenis. Qualiter & pafrice sciētia vsq; ad hammonis oraculum. Is quidem crescēs cum luna noctibus. Nā cyrenaiici tractus nobilitātur hammoniaco & ipo: quia sub ha- renis inueniāt appellato. Similis est colore alumni: qđ schiston vocāt: longis glebis: neq; plucidis i gra- tus sapore: sed medicine vtilis. Probatur q̄ maxime pspicius rectis scissuris insigne. De quo proditur quod leuissimus intraspecus suos in lucem vniuersam. platus: vix credibili pondere ingrauescat. Sed causa euidentis cuniculorum spiritu madido sic adiuuāt molientes/ vt adiuuant aq. Adulteratur sicut lo: quem cocanicum appellauimus: necnō & cyprio mire sili. In hispania quoq; citeriore egelaste ce- di glebis penē trāslucētibus. Cui iam pridē palma a plæriscq; medicis inter oīa salis genera phibetur. Ois locus in quo repitur sal sterilis est: nihilq; gigni: & in torū spōte nascēs. Inter hæc sunt factitijs varia genera. Vulgaris pluribusq; in salinis mari adfuso: nō sine aque dulcis riguis: sed hymbre maxime it- uante: ac sup oīa sole multo: nō aliter inarescens. Africa circa vticam construit acervos salis ad collū speciem. Qui vero sole/ lunaq; indurere: nullo humore liquecunt: vixq; etiam ferro cædūtur. Fit tñ & in creta sine riguis in salinas mare infundētibus. Et circa ægyptū ipso mari influente in soluz vt cre- do nilo succosum. Fit e puteis in salinas ingestis. Prima densatio babylonie in bitumē liquiduz cogit: oleo simile: quo & in lucernis ytnū hoc. Detracto subest sal. Et in cappadocie puteis/ ac fōte quē in sa- linas ingerunt. In chaonia excoquūt aquā ex fonte: refrigerandoq; salā faciūt inertem: nec candiduz Gallie germaniaq; ardentib⁹ lignis aquā salsam infundūt. Hispanie quadam sui parte puteis hauri- unt: muriam appellātes. Et illi quidem etiam lignū referre arbitrant. Quercus optima vt q̄ per se ef- nere sincero vim salis reddat. Alibi corylus laudat. Ita infuso liquore salso Carbo etiam in salē vertit Quicūq; ligno cōfici sal niger est. Apud Theophrastū inuenio ibrios harūdinis/ & iunci cinerē de- coquere aqua solitos: donec exigū supesset humoris. Quin e muria salsamentoz recoquit: iterum q; consumpto liquore ad naturam suam redit vulgo e menis iocundissimis. Marinorū maxie laudat cyprius a salamine. At e stagnis tarētinus. Ac e riguis phrygius/ qui tatte⁹ vocat. Hi duo oculis viles A cappadocia vero/ qui in laterculis affertur: cutis nitore dē. facere. Magis tamen extēdit is/ quē sty- tium appellauimus. Itaq; a partu ventree eo cum malāthio illinunt. Salsissimus sal/ qui siccissim⁹. Sua- uissimus omnium tarētin⁹/ atq; candidissimus. Et de cætero fragilis/ qui maxie candidus. Pluuia dul- cescit omnis. Suauiores tamen rores faciunt. Sed copiosum aquilonis flatus. Austro nō nascit. Flos vero salis nō fit nisi aq; lōibus. In igni nec crepitās: nec exilit tragase⁹: neq; achāthius ab oppido appel- latus. Nec vilius spuma/ aut ramētum/ aut tenuis. Agrigentinus ignium paties ex aqua exilit. Sūt & colorū differentie. Rubet mēphi. Ruffus est circa oxum. Centuripis purpureus. Circa gelā in eadem siciliatanti splendoris: vti imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur trāslucid⁹/ & odoratis- simus. Ad medicine vsus antiqui tarentinū maxime laudabant. Ab hoc vero quēcunq; e marinis ex genere eo: præcipue spumeum. Lumentorum vero/ & boū oculis trageseum/ & beticum. Ad obsoniū & cibum vtilior quisquis facile liquecit. Itē humidior (minorem enim amaritudinem hnt) vt attic⁹/ & euboicus. Seruandis carnibus aptior/ acer/ & siccus: vt megareicus. Conditur ēt odorib⁹ additis: & pulmentarij vicē implet excitās auaritate: inuitāsq; in oibus cibis: ita vt sit peculiaris ex eo intelled⁹ inter innumera condimēta. Ita est in mandendo quēsitus garo. Quin & pecudes/ armenta/ & iumē ta sale maxime sollicitantur ad pastū multū largiores lacte: multoq; gratiore etiam in caseo dote. Er- go hercule vita hūanior sine sale nequit degere: ideoq; necessarium elementum est: vt transferit itelle

Aut ad voluptates animi quoq. Nā ita sales appellatur: omnisq. vitæ lepos/ & summa hilaritas labo-
rumq. requies non alio magis vocabulo constat. Honoribus etiam/ militiq. interponitur salarijs in-
de dictis: magna apud antiquos auctoritate: sicut apparet ex noīe salariae viē: quoniā illa sal in sabios
portari consuevit. Ancus Martius rex salis modia sex milia in cōgiario dedit populis: & salinas pri-
mus instituit. Varro etiam pulmentarij vice vsos veteres auctor est. Esitasse enī salē cū pane/ & caseo
vt puerbio apparet. Maxime tñ in sacris intelligitur auctoritas: qñ nulla conficiūtur sine mola falsa.
Salinarū synceritas summā fecit suā differentiam. Quēdam enī fauilla salis: quæ leuissima ex eo
est cādidissima flos salis appellatur. Et flos qdē salis in totū diuersa res/ hūidiorisq. nature/ & crocei co-
loris/ aut ruffi/ veluti rubigo salis. Odore quoq. ingrato ceu gari dissentiens/ a sole non mō a spuma. In
ægypto inuenitur: videturq. nullo defferri. Et fonibus tamen a quibusdam innatat. Optimū ex eo qd
olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim in sale pinguitudo: quod miremur. Adulterat autem
tingiturq. rubrica: aut plerumq. testa trita. Qui fucus aqua depræhēditur diluente factitium colore:
cum verus ille non nisi oleo resoluat: & vnguentarij propter colorem eo maxime vtātur. Canicia inua-
fis summa est. Media vero pars humidior/ vt dixim⁹. Floris natura aspa ex calfactoria stomacho iuti-
lis. Sudorem cit. Aluum soluit in vino/ & aqua acopis/ & smegmatis utilis. Detrahit & ex palpebris pi-
los efficacissime. Feces imē concutiūtur: vt color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellat in salis
nis falsugo: ab alijs falsilago tota liquida marina aqua falsior vi distans. Aliud etiamnum liquoris ex-
quisti genus quod garon vocauerē intestinis pisciū/ cæterisq. quæ abijciēda essent: sale maceratis: vt
fit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce: quē græci garion vocabant. Capite ei⁹
vsto suffitu extrahi secundas morantes.

Sales q. sint
& vnde.

Mola falsa i
sacris sumæ
auctoritatis.

Garon.

De scombro pisce/ & muria/ & alece. **CA. VIII.**
Vnc e scombro pisce laudatissimum in finibus carthaginis/ partariæ/ & cætaris: socioz ap-
pellatur singulis milibus nummū pmutatibus cōgios pene binos. Nec liquor vllus pene
pter vnguenta maiore in p̄cio esse cœpit: nobilitatis etiam gētibus. Scōbros quidē/ & mau-
ritania/ beticaq. & cartea ex oceano intrantes capiunt ad nihil aliud vitiles. Laudatur & clazomene.
garo. Pompeijsq. & Leptis. Sicut muria antipolis/ ac thuria. Iam vero & dalmatia. Vitiū huius ē alex
imperfecta/ nec colata fex. Cœpit tñ & priuatiz ex inutili pisciculo/ minimoq. cōfici. Aquā nostri aphyē
vocant: quoniam is pisciculus e pluuiā nascitur. Foroiulienses piscem ex quo faciunt lupum appel-
lant. Trāsit deinde in luxuriā: creuerūtq. genera ad infinitū: sicuti garū ad colorē mulsi veteris: adeo
qd dilutam suauitatē vt bibi possit. Aliud vero ad castimoniarū supstitutionē: etiam sacris iudeis dicatū
quod fit e piscibus squamā carētibus. Six alex puenit ad ostreas/ eschinos/ vrticas/ cammaros mulloz
focinera. Innumerisq. generib⁹ ad saporē gulę cœpit sal tabescere. Hæc obiter idicata sint desiderijs
vitæ/ & ipsa tñ nōnulli vsus in medendo. Nāq. & lece scabies pectoris sanat infusa p cutē incisam. Et
contra canis morsus/ dracōisq. marini prodest. In linteolis aut cōcerptis imponit. Et garo ambusta re-
cētia sanant. figs infundat/ ac nō nominet gar. Cōtra canū quoq. morsus pdest: maximeq. crocodili
et vlcerebus: q. serpunt/ aut sordidis. Oris quoq. & aurū vlcereb⁹/ aut dolorib⁹ mirifice pdest. Muria
quoq. siue illa falsugo spissat: mordet: extenuat: siccat. Dysentericis utilis est et si nōme ītestina corri-
pit. Ischiadicis/ cœliacis veterib⁹ infundit. Foru quoq. apud mediterraneos aq. marīne vicē pensat.

Piscis ex plu-
uia natus.

Vel nō caren-
tibus.

De natura salis/ & eius medicinis. **CA. IX.**
Alis natura est p se ignea/ & inimica ignibus/ fugiens eos: oīa erodēs. Corpora vero astringēs:
siccans/ alligans. Defuncta aut ac putrescētia itavēdicās: vt durēt ea p secula. In medēdovero
mordens. adurens: repugnās: extenuās: dissoluēs. Stomacho tantum inutilis: præterq. ad exci-
tandam auiditatem. Aduersus serpentū morsus cum origano: melle: hyfopo. Cōtra cerastē cū origa-
no: aut cēdia/ aut pice/ aut melle. Auxiliaf cōtra scolopēdras ex aceto potus. Aduersus scorpionū iā
cū quarta parte limi semis ex oleo vel aceto illitus. Aduersus crabrones vero/ vel vespas/ siliag. ex ace-
to. Ad heterocranas/ capitisq. vlcera/ & pustillas: papulasque: & incipiētēs verrucas cū seuo vitalino.
Itē oculorū remedijs: & ad excrescētes ibi carnes/ totiusq. corporis pterygia. Sz in oculis peculiariter
Ob id collyrijs emplastrisq. addit. Ad hoc maxie pbat tragasus: aut caunites. Ex istu vero suffusis
cruore oculis/ suggilatisq. cū mirrhæ pari pōdere/ ac melle: aut cū hyfopo ex aqua calida: vtiq. foueā
tur falsugine. Ad hæc hispaniēsis eligif: cōtraq. suffusioēs oculorū cū lacte i corticulis terif. Priuati sug-
gillatiōibus in linteolo iuolūt⁹ crebroq. ex aq. feruētī iposuit⁹. Vlcereb⁹ oris manātib⁹ in linteolo cōcer-
pto. Gingiuarū tumori infricat⁹. Et cōtra fabricē lingue frict⁹/ cōminutusq. Aiūt dētes nō erodi: neq.
putrescere figs quotidie mane ieiunus salē cōtineat sub lingua: donec: liq̄scat. Lepras idē/ & furcū
los: & lichenas: & pforas emēdat cū passa vua exēpto ei⁹ ligno: & seuo bubulo: atq. origano: ac fermē
to v̄ pane: maxie thebale. Hic & ad prurit⁹ eligif. Tōsillis & vuis cū melle pdest. Quicūq. ad angli-
F. iij.

Vel tatteus.

Ad cōseruā-
dos dētes ite-
gros sal vtilis.

Caui Plinii secundi naturalis historie.

nas. Hic amplius cū oleo: & aceto. Eodē tēpore extra fauces illitus cū pice liquida. Emollit & alius in vino mixtus. Idem noxia: & tinearū genera pellit in vino potus. Aestus balnearum cōualescentes: vt tolerari possint: linguae subitus pstat. Neruorum dolorē maxime vsurpanda obseruatione circa humeros: & renes in saccis aqua feruēti ceebro madefactus leuat. Colum: torminaq; & coxarū dolores potus: & in iisdem siccis impositus cādens. Podagras: cum farina ex melle: & oleo tritus. Ibi maxime obseruanda vsurpatione: qua qdem totis corporib; nihil esse vtilius sale: & sole dicunt. Itaq; cornea videmus corpora piscatorū. Sed hoc p̄cipuum dicat in podagris. Tollit & clauos pedum. Itē p̄nides Ambustis ex oleo iponitur: aut cōmanducatus: pustulasq; reprimat. Ignibus vero sacris: vlcerebusq; quae serpunt ex aceto: aut hyssopo. Carcinomatis cum vua taminia. Phagedinis vlcer: tritus cum farina hordei sup̄imposito lintheolo: madente vino. Morbo regio laborātes donec sudent ad ignem cōtra pruritus: quos sentiunt ex oleo: & aceto infricatus iuuat: & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere: feruoreq; febrium cum oleo punxere: & ruffim veterē linctu eius discutere. Clysteribus infundere ischiadicis. Vlcerebus excrementibus: vel putrescentibus imposituere. Crocodilorum moribus ex aceto in linteolis: ita vt astringātur recte vinctu loca. Bibitur & contra oppium ex aceto mulso. Luxatis imponit cum farina: & melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto fortis: & illitus cum resina pdest. Ad oia autē spuma salis iucundior: vtiliorq;. Sed q̄cūq; sal acopis additur ad excafactiones. Item smegmaticis ad extrahendā cutē: leuandāq;. Pecorū quo scabiē: & boū illitus tollit. Darusq; lingendus: & oculis iumentorū inspuitur. Haec & de sale dicta sint.

¶ Denitri generibus: & confecturis: & medicinis: & obseruationibus.

CA. X.

On est differētia & nitri natura nō multum a sale distās: & eo diligentius dicenda: quia palam est medicos: qui de eo scripsere: ignorasse naturā. Nec quēq; Theophrastro diligētius tradisse. Exiguū sit apud mēdos canescētib; siccitate cōualib;: q̄d vocāt halmiraga. Minus ē in thracia iuxta philippōs sordiu terra: q̄d appellāt agrium. Nā quercu cremata nūq; multum faditatum est: & iam pridē in totū omisum. Aque veronitrosae pluribus locis repiunt: s; sine viribus densandī. Optimum: copiosumq; in clithis macedoniae: quod vocāt calestricu: candidū: purumq;: p̄ximū salī. Lacus est nitrosus exillente medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrus circa canis ortum nouenis diebus: totidēq; cessat: ac rursus innatat: & deinde cessat. Quo apparet soli naturā esse quae gignat: quoniā comptum est: nec soles proficere quicq; cur resset: nec hymbres. Mirum est & illud scatebra fonticuli semper emicāte: lacum nec augeri: nec effluere. Iis autē diebus: quibus gignit si fuere hymbres: falsius nitrum faciūt: aquilōes deterius: quia validius commouēt limum. Et hic q̄dem nascit. In aegypto autē cōficitur multo abundātius: s; deterius. Nā fuscū/ lapidosumq; est. Fit pene eodem modo quo sal: nisi q; salinis mare infundūt. Nilum autē nitrarijs. Excedēte nilo siccantur: decedente madēt succo nitri. xl. diebus cōtinuis: nō vt in macedonia statis. Si autē hymbres affuerint: minus de flumine addunt: statimq; vt densari est cōceptum: rapitur ne resoluat in nitrarijs. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad scabiem animalium vtilis. Ipsum autē conditum in aceruis durat. Mirum in lacu ascanio: & quibusdā circa chalcida fontib;: sūmas aquas dulces esse: portariq; inferiores nitrosas. In nitro optimū q̄d tenuissimū: & ideo spuma melior. Ad aliqua t̄m sordidum tanq; ad inficiēdas purpuras/ tincturasq; omnes. Magnus & nitro vsus qui dicitur suo loco. Nitrariae ergregie aegyptijs Nā circa naucratin/ & memphin t̄m solebant esse. Circa memphin deteriores. Nam & lapidescit ibi in aceruis: multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex ijs vasa. Necnō frequēter liquatū cū sulphure coquētes in carbonibus. Ad ea quoq; q̄ iueterari volunt illo nitro vtuntur. Sūt ibi nitrariae: in quibus & ruffum exit a colore terrae. Spumā nitri q̄ maxime laudatur: antiqui negabant fieri: nisi cū ros cecidisset: praequantibus nitrarijs: sed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis ē si caderet. Alij opimentorū fermēto gigni existimauere. Proxima etas medicorū aphronitae tradidit in asia colligi in speluncis mollibus distillans. Specus eos colligas vocāt. Dein siccant sole. Optimū putant lydiū. Probatio vt sit minime pōderosus: & maxime friabile. Colore pene purpureo. Hoc i pastillis affert. Aegyptū in vasis picatis: ne liq̄scat. Vasa quoq; ea sole inarescētia pficiuntur. Nitri p̄batio: vt sit tenuissimum: & q̄ maxime spongiosum: fistulosumq;: adulterat in aegypto calce. Deprehendit gustu. Sincerum em facile resoluitur. Adulteratum pungit. Calce aspersus reddit odorē vehemēter. Vritur in testa optum ne exiliat: alias igni nō exilit nitru: nihilq; gignit/ aut alit. Cū in salinis herbæ gignant: & in mari tota alia t̄m algæ. Sed maiorem esse acrimoniā nitro apparet: non hoc t̄m argumento: sed & illo q; nitrariae calciamenta p̄tinus cōsumunt. Alias salubres: oculorumq; claritati vtilis. In nitrarijs nō lippiūt. Vlcera allata eo celerrime sanātur. Ibi facta tarde. Cit & sudorē cum oleo punctis: cor pusq; emollit. In pane salis vice vtūtur chalastrico. Ad raphanos aegyptio: teneriores eos facit. S; ob

Sal dētiū p̄dest dolori.

Mare salinis nil nitrarijs.

Nitrariae aegyptiae p̄cipue.

Nitrariae vis

sonia alba / & deteriora: olerayiridiora. In medicina aut calfacit: extenuat: mordet: spissat: siccatur: exulcerat. Vtile ijs q̄ euocanda sint: aut discutienda: & lenius mordenda: atq; extenuanda: sicut in pabulis / pu- Nitri medici
stulifq;. Quidā in hoc vso accensum vino austero restringūt: atq; ita trito in balneis vtunt sine oleo. Su-
dore nimios inhihet: cu3 arida iride / adiecto oleo viridi. Extenuat & cicatrices oculorū: & scabritias
genarū cū fico illitū / aut decoctum in passo ad dimidias partes. Itē cōtra argemas oculorū. Vngues
decoctum in passo / in mali punici calice adiuuat nitrum. Claritatemq; visus cum melle inunctum.
Prodest dentium dolri ex vino si cum pipe coluatur. Itē cum porro decoctum. Nigrescentes dentes
crematum dentifrico ad colorē reducit. Capitis aīalia / & lendes necat cum samia terra illitū ea oleo.
Auribus purulētis vino liquato infunditur. Sordes eiusdē partis erodit ex aceto. Sonitus: & tinit⁹ dis-
cutit siccū additū. Vitiliginē albas cū cymolia creta equo pondere ex aceto in sole illitū emēdat. Fu-
runculos admixtū resinā extrahit: aut cū yua alba passa: nucleis eius simul tritus. Testium inflāmatio
ni occurrat. Itē eruptionibus pituite in toto corpore cum axungia. Cōtraq; canis morsus addita resi-
na in ijs cum aceto illinitur. Sic & serpētium morsib⁹: phagedenis: & vlceribus / q̄ serpunt: aut putre-
scunt cum calce ex aceto. Hydropicis fico tusum datur / illiniturq;. Discutit & tormina si decoctus be-
batur pondere drachmæ cum ruta / vel anetho / vel cymino. Reficit lassitudines cum oleo ex aceto pū-
ctorum / & contra algores / horroresq; pdest manibus / pedibusq; confricatis cum oleo. Comprimit &
pruritus suffusorū felle: maxime aceto datum. Succurrit & venenis fungorū ex posca potum. Aut bu-
prestis pasta sit ex aqua. vomitiōesq; euocat: ijs qui sanguinē tauri biberint cū lasere dat. In facie quo-
q; exulcerationes sanat cum melle / & lacte bubulo. ambustis tostum donec nigrescat: tritumq; illinif
infunditur vrceis: & renum doloribus: aut rigori corporis / neruorūq; doloribus. Paralyxi i lingua cū
pane imponitur. Suspiriosis in ptisana sumitur. Tussim veterē sanat flore mixto galbani: resinā tere-
binthinē pari pondere omnium: ita vt fabę magnitudo deuoretur. Coquitur: dilutumq; postea cum
pice liquida sorbendum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprio articularū doloribus in sole iucū-
dus est. Regium quoq; morbum in vino exterminat potum. Et inflationes discutit. Sanguinis pfluuiū
sistit e naribus ex feruētī aqua vapore naribus raptō. Pruriginem alumine pmixto tollit. Alarum vi-
rus ex aqua quotidiāno fotu. Vel cra ex pituita nata cæra permixtum. Quo genere neruis quoq; pro-
dest Coeliacis infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro / & oleo multi præcipere. Sic & ad-
uersus lepras: lētigines. Podagricis in balneis vtī folio nitri pdest: atrophis: opisthoronis: tetanis. Sal
& nitrum sulphuri concoctum in lapidem vertitur.

De spongiarum natura.

CA. XI.

Spongiarum genera diximus in naturis aquatiliū marinorū. Quidā eas ita distinguunt. Alias
ex ijs mares existimauere tenui fistula / spissioresq; perforbentes: & quę tingūt in delicijs ali-
quando & purpura. Alias fœminas maioribus fistulis / ac perpetuis e maribus duriores. Alias
quas appellant tragos tenuissimis fistulis æque densissimis. Candidæ cura fiunt e molissimis recētes
per æstatem tinctæ salis spuma: ad lunam / & pruinas sternuntur inuersæ: hoc est qua parte adhescere:
vt candoreum bibāt. Animal esse docuimus etiā cruore inherente. Aliqui narrant / & auditu regi: eas
contrahi q; ad somnum. experimentes abundantiā humoris: nec auelli petris posse: ideo abscondi / &
sanē emittere. Quin & eas q̄ ab aquilone sint genitæ pferunt cæteris. Nec vlg diutius durare spiritus
medici affirmāt. Sic & pdesse corporibus: quia nostro suum misceant: & ideo magis recētes: magis
q; humidæ. Sed minus in calida aqua / minusq; vnctas: aut vnctis corporibus impositas. Et spissas mi-
nus adherescere. Mollissimum gen⁹ earū penicelli oculorū tumores leuāt ex mulso impositi. Itē ab-
stergendæ lippitudini vtilissimi. Eam / quæ tenuissima est: molissimam quoq; esse oportet. Imponun-
tur spōgiæ ipæ epiphoris ex posca / & ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recētes discutiūt.
moliunt: mitigant. Veteres conglutināt vulnera. Vfus earum ad obstergerenda: fouenda: operienda a
fortū dum aliud imponatur. Vlcerā quoq; humidā / & senilia ipositæ siccant. Fracturæ / & vulnera spō-
gijs vtilissime fouentur. Sanguis rapitur in secādo: vt curatio perspicui possit. Et ipsæ vulnerū inflam-
mationibus imponuntur: nunc sicce: nunc ex aceto ispersæ: nunc ex vino: nunc ex aqua frigida. Ex aqua
vero coelesti impositæ secta. Recentia nō patiuntur intumescere. Imponūtur & integris partibus / &
fluxione occulta laborantibus q̄ discutienda sunt: & ijs / quę apostemata vocant melle decocto que p-
unctis. Itē articularijs alias aceto salso madidæ: alias ex posca. Si ferueat impetus ex aqua eadē callo
salsa madidē. At contra scorpionū ictus ex aceto. In vulnerum curatione / & succidē lanę vicē implēt.
Nunc ex vino / & oleo: nunc ex eadē. Differentia hæc q; lanæ emoliūt: spōgię coercēt: rapiūtq; vicia vl-
cerum. circunligātur & hydropicis sicce vel ex aqua / tepida poscaue vtcūq; blādiōribus opus est ope-
ririe: aut siccare cutē. Imponūtur et ijs morbis / quos vaporari oporteat. feruenti ex aqua pfulę exp-
scq; inter duas tabulas. Sic & ipositæ stomacho psumt: & in febre contra nimios ardore. Sed spleneti

Nitru contra
taurinū san-
guinem.

Cōtra tussim
ve.

Idē alarū vi-
rus tollit.

Vel vngi fo-
lio.

Spongiæ au-
ditu regūtur

F iiij.

Caui Plinii secundii naturalis historie.

eis e posca. Ignibus sacris ex aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet: sic vt sanas quoque partes spatiose operiant. Sanguinis pluuium sistunt ex aceto: aut frigida. Liuiorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida sepius mutata. Tolluntque testium tumorē: dolorēque ex posca. Ad canum morsus vtiliter cōcisae iponunt: ex aceto aut frigida: aut melle abunde subinde humectandē. Africanæ cinis cū porri sectiui succo sanguinem reiciantibus haustu salis ex frigida prodest. Item cinis cum oleo/vel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex posca tumores discutiunt. Omnium autē cinis cū pice crematarū sanguinem sistit vulnere. Aliqui raras tñ ad hoc cum pice vrunt. Et oculorum cā cōburuntur in cruda ola figulini operis: plurimum pficiente eo cinere contra scabritias genarum ex crescentesque carnes/ & quicquid opus sit ibi destringere: spissare: explorare. Vtilius in eo vsu lauare cinerē Præstant & strigilum vicem/ lintheorumque affectis corporibus. Et contra solem apte ptegent capita. Medici inscitia ad duo noia eas redegere Africanas: quarum firmitus sit robur. Rhodiacasque: ad fouē dum moliores. Nunc autem mollissimæ circa muros antiphelli vrbis repiuntur. Trogus auctor est circa lyciam penicillos mollissimos nasci in alto vnde ablatae sint spongiæ. Polybius super egrum suspē sos quietiores facere noctes. Nunc pueritemur ad marina aialia/ & aquatilia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVS SECVNDVS. PROHEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

ENTVM EST AD SVMMAM NATVRÆ / EXEMPLORVMQVE per rerum ordinem: & ipsum sua sponte occurrit immensum potētiae occultę documentum: vt prorsus nec aliud vltra q̄ri debeat. nec par/ aut simile possit inueniri: ipsa se vincente natura: & quidem nūerosis modis declarāte. Quid. n. violenti⁹ mari/ ventifue/ & turbinibus/ ac procellis/ quo maiore hominum ingenio in nula sui parte adiuta est: q̄ velis/ remisque/ Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis vis versumque totum mare in flumen.

De echeneide pisce: & mirabili eius pprietate: & torpedine: & marino lepore: & mirabilia rubri maris.

CA. I.

Mira/ & vix i
credibilis es
chenidis vis:
quā n̄i remo
rā a nauibus
remorandis
dixere.
vel iactē.

Amen oia hęc/ pariterque eodē impellentia: vnus/ ac parvus admodū piscicul⁹ echeneis apellatus in se tenet. Ruant venti licet: & seuiant pcellae: impat furor: viresque tātas cōpescit & cogit stare nauigia: qđ nō vincula vlla: nō anchorae pondere irreuocabili factę infrenat impetus: & domat mūdi rabiē: nullo suo labore: non retinēdo: aut alio mō q̄ adhærendo.

Hęc tantilla est satis contra tot ipetus: vt vetet ire nauigia. Sz armatę classes iponūt sibi turrius ppu gnacula: vt in mari quoque pugnet velut e muris. Heu vanitas humana cū rostra illa ere/ ferroque ad ict⁹ armata semipedalis inhibere possit: ac tenere deuincta pisciculis. Ferē acciaco marte tenuisse ptoriā nauī. Antonij pperātis circuire/ & exhortari suos: donec transiret in aliā. Ideoque cesariana classis ipetu maiore ptinus venit. Tenuit & nostra memoria. Caij principis ab astura antiū remigantis/ vt res eēt auspicalis pisciculus. Sigdē nouissime tū in vrbē tenerfus ille impator: suis telis confossus est. Nec longa fuit illius morae admiratio statim causa intellecta: cū e tota classe quque remis sola non pficeret: & exilientib⁹ ptinus q id q̄rerent circa nauī inuenere adherentē gubernaculo: ostēderūtque Caio idignāti hoc fuisse/ qđ se reuocaret: qđ ringētorūque remigū obsequio cōtra se intercederet. Cōstabat peculiariter miratus quō adhærens tenuisset: nec idē polleret in nauigiū recept⁹. Qui tūc postea q̄ videre: eū limaci magnæ similē esse dicūt. Nos plurimorū opiniōes posuim⁹ in natura aquatiliū: cū de eo dicemus nec dubitam⁹ idē valere ad oia gñā cū celebri/ & cōsecrato etiā exemplo apud gñidiā Veneres conchas quoque eiusdē potentiae credi necesse sit. En̄is qđā latinis remorā appellauere eū. Mirūque e græcis: alij lubricos part⁹/ atque pcidētes cōtineri ad maturitatē alligato eo (vt dixim⁹) pdiderūt. Alij sale aduersatū adaligatū grauidis part⁹ soluere: ob id alio noie adinolyōtē appellauere. Quocūque mō ista se habeāt: quis ab hoc tenēdi nauigia exēplo de vlla potētia nature/ atque effectu in remedijs sponte nascentiū rerū dubitare debeāt: Quin & sine hoc exēplo p se satis eēt. Ex eodē mari torpedo etiā pcul e lōginquo: v̄ si hauesta/ virga attingat quispualidos lacertos torpescere: quālibetque & ad cursū veloces alligari pedes pdif. Qđ si necesse habem⁹ fateri hoc exēplo esse vim aliquā q̄ odore tñ/ & quadā aura sui corporis efficiat mēbra: quid nō de redmediorū oīm momētis spirādum est nō sunt minus mira q̄ e lepore marino traduntur. Venenum est alijs in potu: aut in cibo datus: alij etiam vsus. Siquidem grauidę si omnino aspexerint foeminam ex eo genere duntaxat statim nausea: & reduntatione stomachi vitium fatentur: ac deinde abortum faciūt. Remedio est mas ob id induratas saleyt in

Remora.
De torpedie

De lepore